

2021 г. No 608-р. [Электронный ресурс]. URL: <https://sudact.ru/law/rasporiazhenie-pravitelstva-rf-ot-13032021-n-608-r/strategiia-razvitiia-bibliotechnogo-dela-v/> (дата обращения: 17.07.21).

6. Национальная стратегия развития искусственного интеллекта до 2030 года : утв. Указом Президента Рос. Федерации от 10 окт. 2019 г. № 490. [Электронный ресурс]. URL: <file:///C:/Users/D36B~1/AppData/Local/Temp/NFWPpXpAAAEbPW60HiZiDvdZZ8AcSNuu.pdf>. (дата обращения: 17.07.21).

7. Комплектование библиотеки документами. Термины и определения : ГОСТ Р 7.0.94-2015 [Электронный ресурс]. URL: <file:///C:/Users/D36B~1/AppData/Local/Temp/%D0%93%D0%9E%D0%A1%D0%A2%20%D0%A0%207.0.94-2015.pdf> (дата обращения: 17.07.21).

8. Чёрный Ю.Ю. Библиотека будущего как киберфизическая система // Системный анализ в проектировании и управлении : в 3 ч. : сб. науч. тр. XXIV Международ. науч. и учебно-практ. конф., 13–14 окт. 2020 г. / под общ. ред.: В.Н. Волковой, В.Н. Козлова. Санкт-Петербург : ПОЛИТЕХ-ПРЕСС, 2020. С. 209–215.

УДК [091+[272-526.65:27-31]-145.55:9302](476.6)"17"

К.В. Сыцько

«Księga łask w cudowney statui pana zbawiciela naszego...»

Роскага санктуарыя як гістарычная крыніца

У артыкуле аналізуецца кніга cudaў фігуры Езуса Журботнага, якая захоўваецца ў рукапісным выглядзе ў санктуарыі вёскі Рось Валкавыскага раёна Гродзенскай вобласці. Робіцца здагадка аб аўтары запісаў, выводзіцца формула фармуляра, апісваецца структура гістарычнай крыніцы.

Ключавыя словы: хрысціянскі чуд, санктуарый, гістарычнае крыніцазнаўства, воты, рукапісная кніга.

К.В. Сыцько

«Księga łask w cudowney statui pana zbawiciela naszego...»

Роского санктуария как исторического источника

В статье анализируется книга чудес статуи Иисуса Скорбящего, которая хранится в рукописном виде в санктуарии деревни Рось Волковысского района Гродненской области. Делается предположение об авторе записей, выводится формула формуляра, описывается структура исторического источника

Ключевые слова: христианское чудо, санктуарий, историческое источниковедение, воты, рукописная книга.

K. Sytsko

«Księga łask w cudowney statui pana zbawiciela naszego ...» sanctuary in Ros as a historical source

The article analyzes the book of miracles of the figure of Jesus the Sorrowful, which is kept in handwritten form in the sanctuary of the village of Ros, Volkovysk district, Grodno region. The assumption about the author of records is made, the formula of the form is deduced, the structure of a historical source is described.

Keywords: Christian miracle, sanctuary, historical source studies, votes, manuscript.

Сфера рэлігійнай камунікацыі з Абсалютам у хрысціянстве з'яўляецца дакладна выбудаванай знакавай сістэмай, у якой верніку прадстаўляецца пэўны доказ дзейнасці камунікацыйных каналаў. У такім выпадку вобласць сакральнага фіксуецца ў знаках пісьма, зразумелага кожнаму прадстаўніку соцыума і становіцца канкрэтным аргументам ва ўшанаванні культу святых (ці культу сакралізаваных прадметаў – крыжоў, каменяў і інш.). Як вынік, у сістэме дакументнай і кніжнай культавай спадчыны з'яўляюцца кнігі ласк і цудаў якія, з распаўсюдам хрысціянства, пачынаюць адыгрываць вялікую ролю ў культавай сістэме царквы.

У большасці выпадкаў дадзеныя матэрыялы адносіліся да жанру рэлігійнай літаратуры, а калі набіралася дастатковая колькасць верыфікаваных адмысловымі царкоўнымі камісіямі цудаў па кожнай асобнай сакральнай рэчы, то яны выдаваліся тыпаграфскім спосабам [1]. У дадзеным артыкуле будзе прааналізавана адна з падобных кніг – «Księga łask w cudowney statui Pana Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa w Kościele Roskim przez lat wiele słynacej y od wielu wiernych Jego w ostatniej potrzebie Jego uderęcnych się doznanych», якая так і не была надрукавана і захоўваецца на сённяшні дзень у рукапісным выглядзе ў санктуарыі Езуса Журботнага ў Росі (Ваўкавыскі раён).

Дадзеная гістарычная крыніца налічвае 28 аркушаў фарматам 21,6х34,3 см. (foolscap folio), запісаных з абодвух бакоў.

Вокладка абцягнута тканінай чорнага колеру, у яе левым ніжнім куце прысутнічае фрагмент сургутнай пячаткі, адбітак выявы якой не захаваўся. Шэраг аркушаў мае згасаючы тэкст, пашкоджаны вільгацю. На асобных старонках бачны сляды рэстаўрацыі кнігі – ўклеякі фрагментаў аркушаў на пашкоджанную паперу, іх падшыўка ніткамі. Як следуе з выніковага запісу, рэстаўрацыйныя мерапрыемствы адбываліся ў 1893 г. [2]. Апроч рукапісу, захаванага ў Роскім санктуарыі, іншых варыянтаў і спіскаў «Księgi lask w cudowney statui Pana Zbawiciela...» на сённяшні момант не выяўлена.

Тэкст кнігі цудаў запісаны на двух мовах – лацінскай і польскай. На першай старонцы пазначана, што звесткі для рукапісу сабраны кс. Шыманам Мажарскім, пробашчам у Росі і занатаваны ў 1775 г. Аднак, кс. Мажарскі не з’яўляецца асобай, якая складала кнігу ласк і цудаў, бо дакладна вядома, што ён памёр у 1770 г. Найбольш верагодным пачынальнікам запісаў з’яўляецца кс. Ежы Эйсмант – канонік інфлянцкі, гродзенскі дэкан, пробашч у Эйсмантах і Росі ў 1770-я–1780-я гг. [3]. Як вынікае з кантэксту гістарычнай крыніцы, кс. Эйсмант знайшоў нейкія асобныя нататкі кс. Мажарскага і скампіляваў іх у храналагічным парадку. Нажаль, на сённяшні дзень у роскім парафіяльным архіве не захавалася матэрыялаў, якія б маглі спраўдзіць памянёныя запісы.

Структурна кніга цудаў роскага санктуарыя дзеліцца на тры незалежныя адна ад адной часткі: частка з апісаннем цудаў; частка са звесткамі аб з’яўленні фігуры Езуса Журботнага ў Росі, яе дакладным апісаннем і «перагрынацыях»; рэестр ахвяраваных вотаў з імёнамі ахвярадаўцаў.

Першая частка крыніцы ахоплівае перыяд парафіяльнага жыцця з 1618 па 1755 гг. і пачынаецца са звестак, запісаных паводле народных паданняў. Згодна з ёй, першае цуда адбылося ў 1618 г., калі мясцовай парафіянцы быў вернуты зрок пасля таго, як яна памалілася пад фігурай Езуса Журботнага. Пры гэтым, паводле запісу, фігура ажыла і ўзнесла над верніцай рукі. Ад гэтага часу, калі верыць дакументу, у Рось пачынаюцца паломніцтвы хворых і нямоглых, якія маліліся аб выздараўленні. Агулам занатавана каля 20 цудоўных з’яў. Напрыклад, сын роскага шляхціча Андрэя Брадоўскага Дыянісій, які цяжка хварэў, ахвяраваў у 1736 г. вотаў фігуры Езуса Журботнага ў Росі, пасля чаго акрыяў. У 1740 г. з дапамогай ахвяры вылечылася адзіная дачка Брадоўскага

Анастасія. У шляхціца з Воўпы Антонія Абрамовіча падчас вярчэры ў 1746 г. у горле захрасла заостраная з двух канцоў костка вала. Лекары не здолелі яе дастаць, А. Абрамовіч задыхаўся. Ахвяраваў вот фігуры Езуса Журботнага і костка выпала [4].

У шэрагу выпадкаў згадваюцца звесткі аб уваскрашэнні памерлых. Напрыклад, Паводле кнігі цудаў Ян Пжэтоцкі, ваўкавыскі падчашы, у 1747 г. прынёс свайго памерлага сына ў санктуарый у Росі і ахвяраваў вот, немаўля ажыло [5]. Сканчаюцца дадзеныя запісы 1755 годам, прычыну чаго ўстанавіць не ўдалося. У цэлым можна казаць аб тым, што запісы з роскага санктуарыя паўтараюць «абавязковы» набор цудаў, якія здзяйснялі абразы і сакральныя прадметы ва ўсіх кропках ВКЛ і Рэчы Паспалітай – лячэнне хворых і ўваскрашэнне памерлых. У выпадку са згаданымі вышэй цудадзейнымі здарэннямі, была створана цэлая сістэма верыфікацыі звестак з запісаў аб іх. Так, большасць вернікаў нібыта маглі сведчыць пад прысягай у судзе, што цуд меў месца, а ў некаторых выпадках сведчыў сам мясцовы пробашч (у сітуацыі з прыведзеным вышэй ажыўленнем немаўля – кс. Шыман Мажарскі).

Аналіз запісаў таксама паказвае, што яны зроблены з дапамогай аднароднага макета «апісанне праблемы – паднашэнне воты і малітва – цудоўнае выратаванне». Падобная структура ўласціва ўсім без выключэння хрысціянскім запісам аб цудах (гл., напр.: [6]). Падобныя механізмы верыфікацыі і дастаткова спрошчаныя механізмы просьбы аб уратаванні можна тлумачыць ўзроўнем развіцця медыцыны ў XVI–XVIII стст., калі ў ВКЛ ужо існавала медыцынская служба, аднак не заўсёды яна была эфектыўнай у дачыненні хвароб. У дадатак да гэтага, лекары не заўсёды прысутнічалі ў мястэчках, а калі і прысутнічалі, то іх узровень быў дастаткова спрэчным. Тут варта ўзгадаць шматлікія запісы з актаў візітацый рымска-каталіцкіх парафіяў XVIII ст., якія сведчылі аб нізкім узроўні медыцынскай дапамогі і недахопе дактароў [7]. У такім выпадку адзіным магчымым сродкам выратавання і пазбаўлення ад пакуты з'яўлялася паднашэнне воты цудадзейнай фігуры, эфектыўнасць чаго пацвярджалася вернікамі і нават пробашчам.

Другая частка кнігі ласкі цудаў пачынаецца ў 1770-м г. ад смерці кс. Мажарскага і прыезду ў Рось кс. Эйсыманта. Апошні склаў дакладнае апісанне фігуры Езуса Журботнага, яе стану і месца распаляжэння ў касцёле. Так, паводле запісаў, фігура, выразаная

з цэльнага кавалку ліпы, стаячая на камні, знаходзілася ў малым бочным алтары, каля яе вісела лампада, у якой касцельныя служкі павінны былі безперастанна падтрымліваць агонь. Кс. Ежы Эйсымант прыклаў высілкі для таго, каб перанесці фігуру ад малога алтара да галоўнага [дзе яна і знаходзіцца па стане на 2021 г. – К.С.]. Гэта ўдалося зрабіць, паводле запісам, у дзень Святой Тройцы 1772 г. пад урачысты залп з гармат і святочнае набажэнства [8].

Пазней невядомай асобай пад крыптонімам «L.R.» (магчыма, гэта быў Людвік Ральп, імя якога сустракаецца ў пазнейшых запісах) у дадзеную частку гістарычнай крыніцы (трэба думаць, падчас «рэстаўрацыі» ў 1893 г.) была зроблена ўклейка фотаздымка алтара з фігурай Езуса Журботнага, а таксама ўпісаны наступны верш, які не адносіцца да літургічных і кананічных тэкстаў і з уўляецца прадуктам народнай творчасці:

O ty którego wszechwładowa ręka
 Panuje wieczne na niebie i ziemi
 A twoja Statua dawnych czasów sięga
 Słynęła i słynie cudami swemi.
 Niepamiętnych czasów jeszcze przed rokiem
 Tysiąc sześćset osiemnastym, była.
 W Kościele Roskim i swym widokiem
 Nierzucęciem znękanym zawsze cieniła
 Bo kto tu zwiarał błagał niebios pana.
 Scieląc się do stóp owego kronu
 Nadprzyrodzona pomoc mu dana
 Wesał szczęśliwy wracał do domu.
 Boże i Chryste gdy tu cierpiemy
 Nie odmiaw i nam Twojej opieki
 Niech Ci padziękę wieczną nieziemy
 Tutaj na ziemi pozniej na wieki.

L. R.

У трэцяй частцы «Księga łask w cudowney statui Pana Zbawiciela...» змешчаны спіс вот, ахвяраваных фігуры Езуса Журботнага ў прамежак часу ад 29 жніўня 1745 па 16 лютага 1776 гг. Агулам зроблена больш за 270 запісаў з фіксацыяй вот самых разнастайных форм – пласцін з манаграмамі IHS (Iesus Hominum Salvator), INRI (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum), выявамі Божай Маці і розных святых, а таксама фрагментаў

чалавечага цела (сэрцаў, рук, ног, вачэй і г.д.). Запісы, як і запісы першай часткі, будаваліся па стандартным фармуляры і ўключалі прозвішча ахвярадаўца, апісанне матэрыяла і формы ваты, выявы на воце. Напрыклад, «Вяльможны ягамосці пан Ромер падкаморны [ахвяраваў] воту таблічку срэбраную з выявай асобы чалавечай, над якой галава Найсвяцейшай Панны [Мары] ў аблоках», «Дня 13 ліпеня 1750 года ягамосці пан Уладзіслаў Лапата аддаў злоты чарвонец зламаны на адарацыю Пана Езуса Роскага» [9] і г.д. Дадзены фрагмент па невядомых прычынах завяршае «Księga lask w cudowney statui Pana Zbawiciela...», негледзячы на тое, што мясцовы культ цудадзейнай фігуры працягваў існаваць і далей. Так, паднашэнні вотаў працягваліся ўсё XIX–XX стст. і працягваюцца нават сёння. У 2017 г., падчас археаграфічнай экспедыцыі па Ваўкавышчыне і працы з архівам Роскай Святатраецкай парафіі аўтар меў магчымасць назіраць за паломніцтвам вернікаў да фігуры Езуса Журботнага, пры гэтым рытуал прашэння застаўся такім жа, як ён апісваўся паводле інфармацыі XVIII ст.

Такім чынам, кніга цудаў з Роскага санктуарыя ўяўляе з сябе дастаткова цікавую аўтэнтычную гістарычную крыніцу, якая пралівае святло на мясцовыя хрысціянскія традыцыі ўшанавання кulta фігуры Езуса Журботнага і патрабуе далейшага навуковага вывучэння і археаграфічнага выдання. Трохчасткавая структура дадзенай гістарычнай крыніцы адрознівае яе ад іншых кніг цудаў, у якіх, звычайна, натаваліся толькі цудадзейныя з'явы, без апісання гісторыі сакральнага прадмета, што робіць «Księgu lask w cudowney statui Pana Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa w Kościele Roskim przez lat wiele slynacej y od wielu wiernych Jego w ostatniej potrzebe Jego uderęcnych się doznanych» яшчэ больш унікальным помнікам беларускай рымска-каталіцкай рукапіснай спадчыны.

1. Сліж Н.У. «Збор знакамітых цудаў і ласкаў Найсвяцейшай Панны Марыі Студэнцкай» як крыніца па гісторыі Гародні // *Архіварыус* : зб. навук. павед. і арт. 2009. Вып. 7. С. 153.

2. Архіў парафіі Найсвяцейшай Тройцы ў в. Рось – адз. зах. *Księga lask w cudowney statui Pana Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa w Kościele Roskim przez lat wiele slynacej y od wielu wiernych Jego w ostatniej potrzebe Jego uderęcnych się doznanych*. Арк. 28 адв.

3. Там жа. Арк. 6.

4. Там жа. Арк. 2 адв.

5. Там жа. Арк. 2–3.
6. Нікалаеў М.В. Кніга цудаў Навагрудскай іконы Багародзіцы як помнік гісторыі XVII стагоддзя. Санкт-Пецярбург, 2015. 124 с. ; Mironowicz A. Księga cudów przed ikoną Matki Bożej w Starym Korninie dokonanych. Białystok, 1997. 200 s.
7. Сліж Н.У. «Збор знакамітых цудаў і ласкаў ... С. 145.
8. Архіў парафіі Найсвяцейшай Тройцы ... Арк. 4–6.
9. Там жа. Арк 10–10 адв.

УДК 028.4:82-312.9(571)"19/20"

Ю.В. Тимофеева

Фантастика и фэнтези в чтении сибиряков и дальневосточников в конце XX – начале XXI века

Рассмотрено чтение фантастики и фэнтези жителями Сибирско-Дальневосточного региона. Определены их место в рейтинге популярных жанров художественной литературы и доля в чтении населения региона. Выявлены наиболее любимые у жителей края авторы и произведения в этих жанрах. Составлен демографический «портрет» читательской аудитории фантастики и фэнтези.

Ключевые слова: чтение, читатель, фантастика, фэнтези, жанры художественной литературы, рейтинг жанров, читательские предпочтения, досуговая функция, рекреативная функция, читателеведение.

Yu.V. Timofeeva

Science fiction and fantasy in reading the Siberian and Far Eastern in the late 20 – early 21 centuries

Read science fiction and fantasy by residents of the Siberian-Far Eastern region. Their place in the ranking of popular genres of fiction and the share in reading of the population of the region are determined. The most beloved authors and works in these genres were revealed among the inhabitants of the region. A demographic «portrait» of the readership of science fiction and fantasy has been compiled.